

А. Ғ. Рахым

Қазақстан Республикасы ТЖМ Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы, Көкшетау, Қазақстан

ТАРИХТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕГІ ТЕСТІЛЕУДІҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа: Әлемдік білім беру кеңістігіне еруге бағдарланған білім берудің жаңа жүйесін қалыптастыру оқу процесін ғылыми негізделген басқаруды, оқытудың міндетті және маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын бақылау саласында да инновациялық технологияларды әзірлеуді көздейді. Бақылаудың диагностикалық, білім беру, оқыту, білім беру, дамыту функциялары бар.

Оқу орындарының жүйесінде ауызша сұрау немесе жазбаша тапсырмаларды орындау түрінде білімді тексерудің дәстүрлі түрлері басым. Сонымен қатар, қазіргі заманғы білімді тексеру технологиясының маңызды және танымал құралы тест болып табылады. Білім алушылардың білімін тестпен тексеру әдісі педагогтар арасында да кеңінен танылуда.

Түйінді сөздер: педагогикалық тест, тапсырма, оқыту процесі, білім тексеру.

Ағылшын тіліндегі тест сөзі зерттеу немесе сынақ деп аударылады. Педагогикалық тест - бұл стандартты тапсырма, оның нәтижесі бойынша оқушының білімі, дағдылары бағаланады.

Педагогикалық тестілеудің артықшылығы - бұл оқыту процесін жедел бақылаудың және алынған білім сапасын тексерудің тиімді құралы. Оқу пәнінің барлық көлемі бойынша құрастырылған тест тапсырмалары оқытылатын курстың барлық аспектілері мен тақырыптары бойынша білімнің жалпыланған бөлімін алуға мүмкіндік береді, ал білім алушылардың білімін тексерудің дәстүрлі жүйесінде (билеттер бойынша) білімнің іріктемелі элементі болады. Ауызша сауалнамамен салыстырғанда тестілеу студенттердің білімін бақылауға кететін уақытты айтарлықтай үнемдейді. Аудиториялық сағаттардың шектеулі саны жағдайында, тестілеу білім алушылардың білімін жеткілікті объективті бағалауды қалыптастырудың бірнеше мүмкіндіктерінің бірі болып табылады. Әдістің объективтілігі барлық білім алушылардың білімін бағалауда тең дәрежеде екендігімен расталады. Рейтингік жүйе аясында тестілік тексеру білім алушылардың әр сабаққа дайындалуға деген ынтасын қалыптастырады және оларға қосымша ұпай жинауға мүмкіндік береді. Тестілеу әдістемесі білім алушыларға өздерін тануға, өз мүмкіндіктерін, қабілеттері мен шығармашылық әлеуетін ашуға, жетілдіру бойынша жұмыстың жақын және алыс мақсаттарын анықтауға мүмкіндік береді. Тестілеу тарихты оқытудың негізгі қарама-қайшылығын шешуге көмектеседі, бұл ақпарат көлемін ұлғайту және онда көптеген пікірталас проблемаларының болуы.

Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясында тарихты оқыту процесінде тестілеудің бірнеше түрлері қолданылады: кіріспе, ағымдық (қалыптастырушы) және қорытынды.

Тарих бойынша кіріспе тестілеуі семестрдің басында өткізіледі және негізгі мектеп курсы аяқтағаннан кейін оқуға түскендердің тарихи білімінің сапасын,

сондай-ақ пәнді академия деңгейінде оқуға дайындығын талдауға бағытталған. Бұл жағдайда тестілеуді қолдану тесттің негізгі функциясын - диагностикалық функцияны көрсетеді. Оқытушы жаңадан келген курстанттардың тарихи білім деңгейі туралы ақпарат алады, нәтижелерге назар аудара отырып, оқу жоспарын құрады. Сонымен қатар, кіріспе тестілеуі бірінші курс курстанттарына пайдалы, ол нені білетінін және білмейтінін түсінуге, тарихи білімді игерудегі одан әрі маңызды жұмысқа бағдарлауға көмектеседі [1].

Ағымдық (қалыптастырушы) тестілеуді тарихшы - оқытушы семестр бойы жүзеге асырады, ол үнемі қолданылады және жүйелі сипатқа ие.

Ағымдық тестілік бақылау барысында бірқатар кешенді міндеттер шешіледі. Біріншіден, ағымдық тестілеу - бұл курстанттардың қызметін үнемі басқаруға және оны түзетуге бағытталған тексерудің негізгі түрлерінің бірі. Бұл сараланған тәсіл элементтерін тез қолдана отырып, оқу материалын игеру барысы мен сапасы туралы үздіксіз ақпарат алуға, келесі сабақтарда жетіспейтін білімнің орнын толтыруға мүмкіндік береді. Бұл кезеңде тестілеу курстанттардың оқу материалын игеруде өзін-өзі бақылаудың тиімді құралы, оқудағы жауапкершілікті ынталандыру әдісі болып табылады. Екіншіден, ағымдық тестілеу тек бақылау ғана емес, сонымен бірге білім алу болып табылады, өйткені ол зерттелетін тарихи материалды үнемі қайталаумен, шоғырландырумен және талдаумен байланысты. Қалыптастырушы тестілеу элеуметтік ғылымдарға, оның ішінде тарихқа деген қызығушылықты арттырады, өйткені тестпен жұмыс жасау арқылы оқу әдебиетінен тыс көптеген жаңа ақпарат алуға болады. Тестілерді пайдалану білім алушылардың ойлау қызметін жандандырады, олардың тарихи ойлауын қалыптастыруға оң әсер етеді.

Қорытынды тестілеу сабақтарда өткен тарихи материалдардың барлық кешенін меңгеру деңгейін анықтаудан тұрады. Осы тестілеу аясында курстанттарға күрделілігі жоғары тапсырмалар ұсынылады және олардың емтихан тапсыруға дайындығы анықталады.

Әдістемелік әдебиеттерде педагогикалық тесттердің әртүрлі классификациялары бар. Оларды қолдану мақсаттары тұрғысынан мыналарды ажыратады: білім алушылардың білім деңгейін тексеруге, олардың материалды түсінуін бағалауға мүмкіндік беретін жетістіктер тестілері; жеке оқу жетістіктерінің деңгейін білімнің, дағдылардың және біліктердің толық көлемімен салыстыруға мүмкіндік беретін критериалды-бағытталған тесттер; деңгейлер мен оқу жетістіктері бойынша субъектілерді бір - бірімен салыстыратын нормативті-бағытталған тесттер; сертификаттау бөлім және бүкіл курс бойынша білім алушылардың оқу дәрежесін анықтайтын тесттер; білім алушылардың белгілі бір жұмыс түрін, материалды игеруге дайындығын бағалайтын оқу нәтижелерін болжау тестілері.

Қандай тесттер болмасын, олар белгілі бір талаптарға жауап беруі керек. Тұжырымдамаларға сәйкес олар бір мәнді, дұрыс, қысқа, ақпараттық, ыңғайлы, стандартты болуы керек [2]. Мазмұны бойынша оқытылатын пәннің дидактикалық бірліктеріне, біздің жағдайда - тарихқа сәйкес келу: білім алушының негізгі ұғымдар мен категорияларды; негізгі идеялар мен ережелерді; тарихи процестердің маңызды сипаттамаларын меңгеру деңгейін анықтау. Тесттер білім алушыға әртүрлі дағдыларды игеруге көмектеседі:

- негізгі оқиғаларды ғылыми тұрғыдан сипаттау;
- ұсынылған ақпаратты талдау және түсіндіру;

- оқиғалар, маңызды белгілер мен белгілер арасындағы сәйкестікті орнату;
- ұсынылған деректерді ұсынылған критерийлер бойынша жүйелеу және жіктеу;
- ішкі және сыртқы байланыстарды көру;
- мысалдарда маңызды теориялық ережелер мен ұғымдарды ашу.

Тест тапсырмаларының екі негізгі түрі бар екені белгілі: жабық және ашық. Жабық форма үш-төрт мүмкін болатын бір дұрыс жауапты таңдауды қамтиды. Тесттердің ашық формасы тапсырмада қойылған сұраққа ерікті жауап беруді қамтиды. Жабық форманың түрлеріне сәйкестік тестілері және дұрыс дәйектілікті орнату жатады.

Тапсырмалардың жабық формасын біз кіріспе тестілеуі процесінде қолданамыз. Тест 27 сұрақтан тұрады. Сұрақтар тақырыптық блоктар бойынша топтастырылады және курсанттардың тарихи терминология, хронология, есімнамалар саласындағы білімдерін бағалауға, себеп - салдар байланыстарын орнатуға, қандай да бір тарихи оқиғаларға тұжырымдамалық тұрғыдан қарауға көмектеседі. Әрбір дұрыс жауап бір баллмен бағаланады. Бастапқы білім деңгейі былайша айқындалады: 19-27 балл – жоғары, 10-18 балл – орташа, 0-9 балл – төмен. Алынған нәтижелер курсанттарға жеке тапсырмаларды дайындау, оларға өз бетінше жұмысты жоспарлауға көмектесу, кеңес алуға шақыру және т.б. арқылы білімді түзету бойынша оқытушының қызметі үшін негіз болады.

Практикалық сабақтарда жүйелі түрде жүзеге асырылатын қалыптастырушы (ағымдық) тестілеу шеңберінде жабық және ашық түрдегі тапсырмалар біріктірілген тестілер пайдаланылады. Дұрыс жауапты енгізу нысандарына сүйене отырып, тесттердің келесі түрлері қолданылады:

- білім алушылардың ұғымдық аппаратын қалыптастыруға ықпал ететін тест;
- білім алушыдан ұсынылған нұсқалардың бірін таңдауды талап ететін балама тест;
- білім алушылардың ұсынылған фактілерді маңыздылық дәрежесі бойынша немесе көрсетілген оқиғаларды хронологиялық тәртіппен орналастыру біліктерін тексеретін тест-ранжирлеу;
- күндер мен оқиғалар, жеке тұлғалар мен олардың әрекеттері арасында байланыс орнатуды ұсынатын сәйкестендіруші тест.

Бастапқыда "Өзінді тексер" экспресс-тестілері өткізіледі, олар негізінен үйренушілік сипатқа ие. Әр тестте 15 сұрақ болады. Олар тарихтың жекелеген зерттелген проблемалық-хронологиялық кезеңдерін көрсетеді. Осы типтегі тесттермен жұмыс топтық тексеруді және тапсырмаларды талқылауды, білім алушылардың жауаптарын түсіндіруді, оқытушының оларды түзетуін қамтиды.

Тәжірибе көрсеткендей, тесттерді қолдану қорытынды бақылау кезінде қолайлы. Қорытынды бақылауға арналған тест тапсырмалары күрделілігімен ерекшеленеді және "тарих" пәнінің барлық дидактикалық бірліктеріне сәйкес келеді. Тарих бойынша қорытынды тест алдыңғы тапсырмаларға қарағанда көп тапсырмаларды қамтиды. Оған жабық және ашық типтегі 40 сұрақ кіреді. Қорытынды тест нәтижелері курсанттардың рейтингтік ұпайларды жинауында да ескеріледі. Орындалған тест үшін ең жоғарғы балл – 40, ең төменгі балл -11.

Жалпы, тарихты зерделеу процесінде тестілеудің рөлі: оқу тарихи материалын

өз бетінше таңдауға, екінші деңгейден абстракциялауға және ондағы ең бастысын табуға (негізгі фактілер, теориялық ережелер, бағалау, анықтамалар); уақыт пен кеңістіктегі тарихи оқиғалар мен құбылыстарды дұрыс оқшаулауға; фактілерді талдауға, бөлуге, салыстыруға және олардың маңызды белгілері мен байланыстарын жалпылау; әлеуметтік даму заңдылықтарын бақылауға; тарихи фактілер мен теорияны өзара байланыстыру, тарихи фактілерді түсіну үшін теориялық ережелерді қолдануға; өз көзқарасын талқылау, дәлелдеу және қорғау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Тесттермен жұмыс істеу білім алушылардың ойлау белсенділігін жандандырады, олардың тарихқа деген қызығушылығын арттырады. Тестілеу кезінде тарихты оқытудың тәрбиелік мақсаты өз халқының тарихын тану арқылы жүзеге асырылады, патриотизмге тәрбиелеуге ықпал етеді. Бұл, әсіресе, өтпелі кезеңде құндылықтарды қайта бағалау жүріп жатқан кезде және қоғамда дүниетанымдық вакуум болған кезде өзекті [3].

Сонымен қатар, білім беру мекемелерінде тест жүйесін қолдану қызу пікірталас тудырады. Шынайы білім, ең бастысы дағдылар тесттерді қолдана отырып тексерілмейді деген пікір бар. Оқытушы үшін ең бастысы – білім алушыларды ойлауға, зияткерлік іс-әрекетте өзін көрсетуге үйрету. Тесттер мұндай жоғары міндеттерді шеше алмайды. Көптеген тестілеу кезінде "оқыту фактографиялық тәсілге негізделген" деп санайды. Оқытушы үшін ең бастысы - білім алушылардың тарихты технологиялық түсінуін бақылау. Тест сұрақтары оқытушы оқытуы бір нақты ақпаратты механикалық түрде емес, білім алушының тарихи процесті түсіну дәрежесін тексере алатындай етіп жасалуы мүмкін. Тесттерді күрделендіру және әр түрлі типтегі тапсырмаларды қосу білім алушыларға шығармашылық қабілеттерін қолдануға және тарихи эрудициясын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Алайда, тесттер білім алушылармен жұмыс істеудің жалғыз түрі болмауы керек деп санайтындармен келісуге болмайды. Олар білім алушының өз көзқарасын дәлелдеу, қорытынды жасау, қайталау, талқылау қабілетін соңына дейін тексеруге мүмкіндік бермейді. Тест тапсырмаларын орындау кездейсоқтықтың элементі болуы мүмкін, әсіресе жауап таңдауы бар тесттерде. Бақылаудың тест нысандары оларды ұтымды пайдалану кезінде ғана тиімді екенін атап өткен жөн. Бұл жағдайда білім алушылардың білімін тест сұрақтары мен жауаптары түрінде бақылаудың жақсы ойластырылған және жүзеге асырылған элементтері білім алушылардың тарихи білімді игеру деңгейі мен сапасы туралы объективті мәліметтер алуға мүмкіндік береді [4].

Осылайша, оқудағы тестілеу білім алушылардың білімін бақылау және тарихи материалды бекіту, нақтылау, түсіну және жүйелеу нысаны болып табылады. Тест - білім алушының жұмысын педагогикалық бақылау формасы; олардың өз білімі мен дағдыларын дұрыс қолдана білуге тәрбиелеу формасы; тұрақты сабақтарға ынталандыру формасы; өзін-өзі бақылау формасы [5]. Нәтижесінде тесттер білім алушылардың танымдық қызметін белсендіреді және дамытады. Оқу процесінде тесттерді жүйелі қолдану арқылы білім алушылар салыстырмалы - тарихи, себеп-салдар, аналогия әдісі сияқты таным әдістерін игереді, олар логикалық ойлауды дамытады, өзіндік көзқарас қалыптасады.

1. Баев Л. В. Задания в тестовой форме. Тема: «Сооружение тоннелей» // Педагогические Измерения. – 2006. – № 3. – С.101.
2. Аванесов В.С. Проблема качества педагогических измерений // Педагогические Измерения. – 2004. – № 2. – С. 3-27.
3. Аванесов В.С. Знание как предмет педагогического измерения // Педагогические Измерения. – 2005. – № 3. – С.3-31.
4. Аванесов В.С. Основы теории педагогической теории измерений // Педагогические Измерения. – 2004. – № 1. – С. 16.
5. Шуматов Э. Г., Шуматова М. М. Трансформация образования в условиях пандемии в контексте деятельностного подхода // Наука и образование в гражданской защите. – 2021. – № 2(42). – С. 86-92.

References

1. Baev L. V. Zadaniya v testovoj forme. Tema: «Sooruzhenie tonnelej»// Pedagogicheskie Izmereniya. – 2006. – № 3. – S.101.
2. Avanesov V.S. Problema kachestva pedagogicheskikh izmerenij // Pedagogicheskie Izmereniya. – 2004. – № 2. – S. 3-27.
3. Avanesov V.S. Znanie kak predmet pedagogicheskogo izmereniya // Pedagogicheskie Izmereniya. – 2005. – № 3. – S.3-31.
4. Avanesov V.S. Osnovy teorii pedagogicheskoy teorii izmerenij // Pedagogicheskie Izmereniya. – 2004. – № 1. – S. 16.
5. SHumatov E. G., SHumatova M. M. Transformaciya obrazovaniya v usloviyah pandemii v kontekste deyatel'nostnogo podhoda // Nauka i obrazovanie v grazhdanskoj zashchite. – 2021. – № 2(42). – S. 86-92.

А. Ф. Рахым

*Академия гражданской защиты имени Малика Габдуллина
МЧС Республики Казахстан, Кокшетау, Казахстан*

**ЗНАЧЕНИЕ ТЕСТИРОВАНИЯ КАК СОВРЕМЕННОГО ИНСТРУМЕНТА
ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ**

Аннотация: Становление новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство, предполагает научно-обоснованное управление учебным процессом, разработку инновационных технологий, в том числе и в сфере контроля, который является обязательным и важным компонентом обучения. Контроль имеет диагностическую, образовательную, обучающую, воспитательную, развивающую функции.

В системе учебных заведений преобладают традиционные формы проверки знаний в виде устного опроса или выполнения письменных заданий. Между тем важным и популярным инструментом современной технологии проверки знаний становятся тесты.

Ключевые слова: педагогический тест, задание, процесс обучения, проверка знаний.

A. Rakhym

*Civil Defence Academy named by Malik Gabdullin MES of the Republic of Kazakhstan,
Kokshetau, Kazakhstan*

THE IMPORTENCE OF TESTING AS A MODERN TOOL TO TEACH HISTORY

Abstract: The formation of a new education system focused on entering the global educational space involves scientifically based management of the educational process, the development of innovative technologies, including in the field of control, which is a mandatory and important component of education. The control has diagnostic, educational, training, educational, developmental functions.

The system of educational institutions is dominated by traditional forms of knowledge testing in the form of an oral survey or written assignments. Meanwhile, tests are becoming an important and popular tool of modern knowledge testing technology.

Keywords: pedagogical test, task, learning process, knowledge testing.

Авторлар туралы мәлімет / Сведения об авторах / Information about the authors

Арман Ғабдұламанұлы Рахым – заң ғылымдарының магистрі, Қазақстан Республикасы ТЖМ Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы әлеуметтік-гуманитарлық пәндер, тілдік және психологиялық дайындық кафедрасының аға оқытушысы. Қазақстан, Көкшетау, Ақан Сері көшесі, 136. E-mail: arman290612@mail.ru

Рахым Арман Ғабдұламанұлы – магистр юридических наук, старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин, языковой и психологической подготовки Академии гражданской защиты имени Малика Габдуллина МЧС Республики Казахстан. Казахстан, Кокшетау, ул. Акана Серэ, 136. E-mail: arman290612@mail.ru

Arman Rakhym – Master of juridical sciences, senior lecturer of the social and humanitarian disciplines, language and psychological training Department of the Civil Defence Academy named by Malik Gabdullin MES of the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan, Kokshetau, 136 Akana Sere street. E-mail: arman290612@mail.ru